

EERSTE DEEL

MIJN KINDERTIJD

I
MIJN GEAARDHEID

Degene die dit boek begint te lezen – schrijft Luis Murgía – en die niet van afdwalingen houdt, moet het zo snel mogelijk wegleggen, want ik ben een verstokte afdwaler.

Ik ben geïnteresseerd in van alles en nog wat en ik moet slingeren en bochten beschrijven als een rivier.

Ik heb niets van een Parnassien of een stilist: ik ben een psychofiel en alleen iemand die de psychofilie bemint zoals ik zal zich vermaken met het lezen van deze pagina's. Genoeg gewaarschuwd.

Laatst las ik dat galnoten aan eiken gevormd worden door de steek van een mug, en ik ontdekte een zekere gelijkenis tussen het ontstaan van deze galnoten en dat van sommige gevoelens van mij.

Ik zei dat tegen mijn vriend en bloedverwant José María Larrea, en hij repliceerde:

'Ik kan me niet voorstellen dat je jezelf een gallig man vindt.'

'Nee, ik vind mezelf geen prikkelbaar en lichtgeraakt type, maar ik word wel danig geplaagd door de muggen.'

'Ik denk niet dat je meer geplaagd wordt dan ieder ander.'

'Het zou goed kunnen dat ze mij niet vaker hebben gestoken dan anderen, maar ik denk wel dat ik er gevoeliger voor ben.'

Mijn bloedverwant kon niet velen dat ik mezelf een dergelijke superioriteit toekende en hij probeerde me ervan te overtuigen dat het aantal speldeprikken en steken onder water dat ik te verduren had gekregen, gelijk was, exact gelijk, niet meer en niet minder, aan dat van alle andere stervelingen.

‘Wat heeft de meerderheid toch een stupide gevoel voor egalitarisme! Men verdraagt niet eens dat iemand een buitengewone tyfus heeft gehad of een griep met ongebruikelijke symptomen. Wat een gebrek aan psychofilie!...’

Toen ik mijn gedachten liet gaan over deze kwestie aangaande de vorming en de ontwikkeling van het karakter – gaat Murguía verder – en over de zee van tijd waarover een werkloos man beschikt, kwam ik op het idee om een aantal ideeën en uitweidingen over mijn karakter op schrift te stellen. Ik neem aan dat het ophalen van mijn verleden opheldering zal brengen inzake mijn aard, die tot nu toe in wezen in het duister is gebleven, ook voor mijzelf.

Ik ben naïef, een kleine zielenzoeker, een gevoelsmens voor wie het opvatten van genegenheid voor een persoon of voor een ding het aangenaamste geschenk is dat men in zijn leven kan krijgen.

Ik geloof dat ik fijngevoeliger ben dan de gewone man. Ik weet niet of het woord fijngevoelig het best past bij mijn geval; fijngevoelig lijkt te verwijzen naar een vatbaarheid voor puur psychische indrukken; mijn ontvankelijkheid is even zintuiglijk als psychisch. Ik bezat als kind geen hoge intelligentie en ook geen taaie wilskracht. Mijn gezichtsvermogen was daarentegen bijna volmaakt; mijn gehoor, goed, hoewel niet in muzikaal opzicht, en mijn reuk, buitengewoon fijn. Op een gegeven moment kon ik de geur van veel mensen onderscheiden, een heel onaangename en asociale eigenschap die ik onderdrukte door sterke geuren op te snuiven en te roken.

Ik voel me geen Homo sapiens, van Linnaeus, maar een Homo sensualis, van Epicurus.

Ik zie mezelf als een spiritueel type, en ik stel me voor dat ik niet gewerveld en ook niet geled ben, maar een kwal met een wit lijf dat vrijelijk op de zeespiegel drijft.

In het milieu waarin ik me ontwikkeld heb kon deze

aangeboren, dobberende weekheid, deze sensibiliteit, met haar scherpe zinnen, niet worden benut of aangewend, en ze ontaardde en verwerd mettertijd tot sentimentaliteit, tot een verontrustend sentimentalisme.

Mijn fijngevoeligheid was als een orgaan zonder omhulsel, zonder huid; zodoende deed de minste aanraking met het ruige Spaanse leven me pijn.

Ik heb mijn sentimentalisme er niet onder kunnen krijgen, en het is in de loop van vele jaren eerder verdoofd dan getemperd. Mijn sentimentalisme was gedurende lange tijd volkomen absurd en bijna altijd belachelijk. Afscheid nemen, het vertrek uit een hotel waarin ik een paar oersaai uren had doorgebracht, was voor mij een kwelling; als ik een dorp moest verlaten, werd het me wee om het hart; het was alsof ik overal waar ik kwam stukjes ziel achterliet en het deed me groot verdriet ze ginds achter te laten.

Aangezien mijn sentimentele drijfveren praktisch nooit in daden werden omgezet, bleven er restjes over van mijn impressies, die ik moest overdenken en daarna bekritisieren. Zo kon ik urenlang tobben als ik teruggedacht aan een dwaze opmerking die ik vier of vijf jaar geleden gemaakt had, en ik leed en schaamde me alsof het net gebeurd was.

Later begon ik ongevoeligheid voor te wenden, om me te wapenen tegen mijn ridicule vervoering jegens mensen en dingen, en van lieverlede werd mijn fictionele ongevoeligheid werkelijkheid.

‘U heeft het mis,’ hebben ze me wel eens gezegd.

Over het algemeen is dit verwijt me gemaakt door het soort mensen dat gelooft dat gevoel gelijkstaat aan retoriek en woordenkraam.

Hoe en wanneer is mijn zinnelijkheid ontaard en verworden tot iets abnormaals en iets louter cerebraals? Hoe en wanneer zijn mijn sentimentaliteit en mijn sentimentalisme verworden tot spot en neiging tot ironiseren? Dat

weet ik niet precies. Ongetwijfeld is er sprake van een zekere onbewuste ontwikkeling die zich onverhoeds in het duister van de geest voltrekt, en waarvan men zich pas rekenschap geeft als ze voltrokken is. Nu vermoed ik dat mijn fictionele ongevoeligheid een zwak begin heeft gemaakt met iets wat vervolgens steeds sterker en eigener is geworden.

Men zegt dat Spallanzani een duif heeft laten wennen aan het eten van vlees en een adelaar aan het nuttigen van brood.

Ik heb meer van een vegetarische adelaar dan van een vleesetende duif.

Dat ik mezelf met een adelaar vergelijk wil niet zeggen dat ik me een groot man acht, verre van dat, maar wel dat ik van mezelf wellicht meer een vleeseter dan een graaneter ben, eerder agressief dan vreedzaam.

Ze hebben me altijd verweten dat ik een beetje een brutoot ben. Een vriend van me, student architectuur, met wie ik vaak in het Retiro ging wandelen, nam me een keer mee naar het Reproductiemuseum waar hij me een Griekse amfoor met bas-reliëfs liet zien.

‘Kijk, je portret,’ zei hij tegen me en hij wees op een faun.

Het klopte: hij leek op mij.

‘Je bent vast een faun van binnen,’ voegde hij eraan toe.

‘Ja,’ zei ik, ‘ik ben een reumatische faun die wat van Kant gelezen heeft.’

II
LUIS MURGUÍA Y ARELLANO

Ik begin mijn boek een beetje op de bonnefooi.

Ik neem aan dat mijn leven zo zijn eenheid zal hebben, en de eenheid van mijn leven zal dienen als eenheid van deze geschiedenis. Het zou kunnen dat ik er soms omheen draai en me overgeef aan de liefdevolle armen van de uitweiding. Op dit moment weet ik niet of ik iets interessants te melden heb; maar ik stel me voor van wel, dat er wel iets uit zal komen als ik de zak met mijn herinneringen leegschud, al zal er veel tussen zitten dat banaal en ordinair is. Veel? Ongetwijfeld bijna alles.

We leven in zo'n rare tijd dat mannen die buitengewoon willen zijn, degenen die ernaar streven over hun schaduw heen te springen, zoals Seneca het noemt, belachelijk worden gevonden, en degenen die het prima vinden dat hun schaduw altijd met hen meeloopt, als een trouwe schildknaap, banaal lijken.

Ik behoor tot de laatsten; ik heb nooit iets gedaan wat het waard is bezongen te worden in proza of in poëzie. Als ik een kunstenaar was geweest, een bedreven schrijver, had ik natuurlijk bepaalde voorvallen uitverkozen, andere weggelaten, een paar erbij verzonnen; maar dat ben ik niet, en ik ben niet van plan iets anders op te schrijven dan mijn herinneringen, in banaal chronologische volgorde.

Mijn herinneringen zijn waarschijnlijk niet bijster volledig. De tijd vervormt alles: hij verleent glans aan een gebeurtenis die voor een onbeduidend voorval werd gehouden in de tijd waarin het plaatsvond en vervaagt en wist andere die voorheen belangrijk werden geacht.

Aan mijn jeugdherinneringen zal ik overwegingen van vandaag toevoegen. Een autobiografische geschiedenis

zou vollediger zijn als men aan de voorbije gebeurtenissen uit zijn leven, overwegingen en commentaren van destijds kon toevoegen; maar dat zou heel moeilijk zijn en waarschijnlijk een artificieel gewrocht worden, en ik ben daar niet voor in de wieg gelegd.

Een enkeling zal denken dat ik niet de moeite had moeten nemen mijn herinneringen op te schrijven als ik er zo weinig belang aan hecht. Hij die zo denkt heeft misschien gelijk; misschien ook niet.

Iedereen haalt het zijne uit het leven, als hij er al iets uit haalt, en deze pagina's zijn het mijne.

Diverse mensen hebben me een zekere onverschilligheid, een zekere *morgue* verweten ten aanzien van mijn eigen zaken en die van anderen, waarbij ze ervan uitgaan dat daar enige geaffecteerdheid achter schuilt. Dat is niet zo. Ik heb gebeurtenissen altijd ervaren als feiten die buiten mij plaatsvinden en niet zozeer in mijn geest. Pas na een tijdje nestelen ze zich in mijn bewustzijn...

Ik heet Luis Murguía y Arellano en ik nader de vijftig met een eenparig versnelde beweging, zoals we het noemden toen we tijdens de natuurkundeles vallende voorwerpen bestudeerden met het toestel van Atwood.

Ik ben een nutteloos man, een man zonder grondslag, een mislukkeling zonder projecten en zonder plannen. Bijna al mijn vrienden en bekenden denken dat mijn mislukking mijn eigen schuld is; ik geloof van niet, ik geloof dat het aan de anderen ligt, aan iets waar ik geen deel aan heb, of hoogstens een klein beetje.

Ik heb zo veel nuttelozen, zwakzinnigen, schoften en egoïsten furore zien maken dat ik moeilijk kan geloven dat nutteloosheid, zwakzinnigheid, schofterigheid of egoïsme iemand belet carrière te maken. Ik kan nadrukkelijk verzekeren dat als iemand een beetje nutteloos, zwakzinnig,

schofterig of egoïstisch is, deze eigenschappen hem niet in de weg staan en hem niet beletten vooruit te komen.

Goede eigenschappen werken daarentegen als een rem: goedgelovigheid, eerlijkheid, goede trouw. Het is dom en laf dat men strikt normen moet naleven die verzonnen zijn door het voorgeslacht dat op het kerkhof ligt te rotten, en toch is het zo. Verzet tegen de leugen is gevaarlijk. Men moet eerbied tonen voor wat men niet gelooft: dat een in het zwart geklede keuterboer de vertegenwoordiger van God is omdat hij op een seminarie keukenlatijn heeft geleerd en ze zijn kruin kaal hebben geschoren; dat het geluid van een handbel iets te maken heeft met goddelijkheid, en dat Hij meer van was en olie houdt dan van margarine en petroleum, alsof die beste God daarboven een chemisch laboratorium heeft om de walmen te analyseren die opstijgen naar zijn troon.

Je moet eerbied tonen voor de rijke man, al is hij een woekeraar; voor de aristocraat, al is hij een idioot; voor de militair, al is hij een sukkel, en voor de magistraat, al slaat hij de plank voortdurend mis. Aldus gebiedt ons meneer de pastoor, de vertegenwoordiger van God op aarde. De maatschappij moet een solide basis hebben; en of haar fundamenten steunen op kale rotsen of op een hoop stront, dat maakt niet uit. We moeten eerbied tonen voor het werk van onze voorvaderen, al is dit werk een mengelmoes van strapatsen en absurditeiten.

In feite heersen zij over ons vanuit hun graven en hun achterhaalde opvattingen wegen zwaarder dan de exacte oordelen van levende mannen. Naar de duivel met het voorgeslacht!

Ik ben wees van kindsbeen af. Mijn vader was een Baskische militair, een van de weinige Basken die in zijn tijd de slechte smaak had om militair te worden; mijn moeder kwam uit La Rioja.

In het algemeen oefent de familie twee sterke invloeden uit op het kind: enerzijds bescherming, genegenheid, tederheid; anderzijds deformatie, aanpassing aan het sociale milieu, dat is geschapen door het voorgeslacht en dat bestaat uit onjuiste ideeën en absurde vooroordelen. De eerste invloed heb ik niet kunnen ervaren, omdat, zoals ik al zei, mijn ouders stierven toen ik een kind was; de tweede onderging ik toen ik in het huis van een tante van me woonde.

Ik ben bij toeval in Cádiz geboren.

Als kind woonde ik in een aantal verschillende plaatsen. Mijn vader, militair op grond van een jeugdgril, had niets op met de krijgskunst. Hij had een beweeglijke en onrustige geest. Een van de blijken van zijn onrust was zijn neiging om te verhuizen naar een andere plaats, en binnen elke plaats naar een ander huis. Hij besmette mijn moeder met die manie en allebei beraamden ze voortdurend verhuizingen die nooit aan hun verwachtingen voldeden. Door deze verhuismanie van mijn ouders bestond mijn kindertijd uit een aaneenschakeling van reizen langs Spaanse steden en verhuizingen.

Als kleine jongen vond ik die verhuizingen en verplaatsingen heel vermakelijk; later hield ik er een trieste herinnering aan over, ik weet niet precies waarom.

Mijn ouders staken me aan met hun enthousiasme over hun plannen en als we in het huis dat we wilden verlaten tussen hutkoffers, pakken, dozen en rollen bindtouw zaten, droomde ik ervan dat we op zoek gingen naar een verbazingwekkend paradijs, vol schoonheden, dat vervolgens niets anders bleek te zijn dan een huis als elk ander, in een straat als elke andere, in een plaats als elke andere, waar in plaats van Castiliaans met het accent van Extremadura of Navarra, Andalusisch, Catalaans of Galicisch werd gesproken.

Het aangenaamste moment van ons zwervende bestaan,

vervuld van hoop, was dat waarop we het oude huis verlieten en fantaseerden over het nieuwe onderkomen. Het had iets feestelijks om op de grond te slapen en over balen maïsstro te springen die uit de matrassen waren gehaald, en het deed me denken aan de heerlijkheden van de wildernis.

De eerste dagen dat we in een plaats waren zaten we in een niet te duur pension. Mijn ouders waren grote theaterliefhebbers en soms lieten ze me 's avonds alleen achter en dan stond ik doodsangsten uit. Bij gelegenheid werd ik toevertrouwd aan een dienstmeid, die me probeerde op te beuren met verhalen over dieven en spoken, waardoor ik een week lang in angst zat.

Ik heb heel vage herinneringen aan ons verblijf in de verschillende plaatsen waar mijn vader gedetacheerd was, en de figuren op het behang in een kamer in Madrid versmelten met een Catalaanse werkster in Lérida, en de wachttorens op de muur van Pamplona met de palmen van Alicante.

De opeenvolging van nieuwe huizen, nieuwe straten, nieuwe bedienden, nieuwe jongens in de buurt, is in mijn geheugen versmolten tot een vormeloze massa herinneringen, en het enige wat ik zeker weet is dat ze somber nagalmen in mijn geest.

III VAN SCHOOL NAAR HET DORP

Tegen 1880 vroeg mijn vader om op de Filippijnen te worden gedetacheerd. Het schijnt dat hij schulden had en hij wilde zijn precaire financiële situatie vereffenen met hogere inkomsten. Ik werd naar een kostschool in Barcelona gestuurd. Deze Barcelonese school was tamelijk onaangenaam, en ik stel me zo voor dat de meeste Spaanse scholen niet heel anders waren.

Mijn moeder kwam me elke zondag opzoeken, en ze sprak frivool en wispelturig over haar hooggespannen verwachtingen. Af en toe omhelsde ze me met tranen in de ogen.

‘Haal me hier weg,’ zei ik huilend. ‘Ik wil bij jou wonen.’

Ze had altijd heel veel te doen en zei tegen me:

‘Wacht, wacht nog even. Ik moet nu op reis en als ik terugkom haal ik je hier weg.’

Ze ging op reis en van die reis kwam ze niet meer terug. Ik kwijnde weg van wanhoop en ongeduld, toen er een paar maanden na het vertrek van mijn moeder een militair met een grote snor, veel kaponses en een gefronst voorhoofd langskwam op de kostschool. Het was commandant Escobedo, vriend van mijn familie. Hij zei dat hij me naar mijn oma zou brengen en dat ik me klaar moest maken voor de reis.

Ik pakte mijn hutkoffer en wachtte op zijn komst. We namen een rijtuig, gingen naar het station en stapten in een eersteklascoupé. Commandant Escobedo was een stugge, norske man van weinig woorden. Hij ging in burger, droeg een getailleerd colbert, een cape en een heel strakke broek, helemaal gekreukeld onderaan. Hij was vast een van die klassieke militairen die hun beroep graag laten

uitkomen. Hij bewoog zich stram en bruusk. Ik stelde me voor dat hij op ieder moment een krak kon geven en kon breken. Escobedo rookte alsof hij een vies drankje doorslikte. Daar de commandant er niet uitzag als een prater zakte ik onderuit en bracht de tijd door met slapen. Als de trein tot stilstand kwam op een station werd ik wakker en keek naar mijn metgezel, die aldoor zat te roken. Escobedo's gezicht vertoonde een groot litteken en een tic. Ik stelde me voor dat hij plotseling een bruto besluit zou nemen, zoals uit het raam springen of een reiziger bij de nek grijpen.

De commandant verwaardigde zich amper een paar woorden te wisselen met de reizigers in onze coupé. We kwamen aan in Zaragoza, namen een omnibus en gingen naar een heel groot pension. Escobedo zei tegen me, op zijn laconieke toon: 'Blijf hier wachten; ze komen je halen.'

Even later ging hij de deur uit, tot vlak onder zijn ogen gehuld in zijn cape.

Ik zat te wachten in een leeskamer op de begane grond, verlicht door een walmende petroleumlamp, en ik viel in slaap in een rieten stoel.

Toen ik wakker werd zat ik tegenover een oude, gladgeschoren man, gekleed in het zwart, met wit haar, een rond gezicht en overvloedig neushaar.

'Ben jij Murguía?' vroeg hij op ruwe toon.

'Ja.'

'Kom op dan, je moet meteen met me mee.'

'Waarheen?'

'Dat weet ik niet. Op het station waar we naartoe gaan wordt op je gewacht.'

We namen de omnibus van het pension en gingen naar het station, waar we in een derdeklascoupé stapten die al vol zat. Het leek me een heel oncomfortabele plaats; er waren heel veel mensen en het stonk er erg naar tabak;

maar ondanks alles viel ik in slaap op een zadeltas van een landarbeider. Ik herinner me dat ik een aantal vreemde dromen had, dat ik een priester in een deken aanzag voor een olifant die me heel hartelijk kwam groeten, en ik waande me op andere momenten in een grot.

De volgende dag stapten we in Alsasua over op een andere trein, en een uur later zei mijn metgezel, de oude man, tegen me:

‘Hé jij, wakker worden, je moet er hier uit! Ze komen je afhalen. Als ze vragen in welke klas je zat, zeg je de tweede.’

‘Goed.’

Ik stapte uit op het station, en een kruier zette mijn hutkoffer op het perron. Het regende.

De regen kwam bij bakken uit de violetkleurige hemel; de trein vertrok en ik bleef alleen achter. Ik liep doodsbenauwd heen en weer toen ik zag dat er niemand aankwam die zich voor mij interesseerde.

Ik vroeg aan de kruier van het station of er niet iemand gevraagd had naar een jongen met mijn uiterlijk, maar de kruier negeerde me. Ik had al een hele tijd niets gegeten en voelde me heel flauw. Ik wist niet wat ik moest doen en ik stond op het punt van huilen toen er een dikke, blozende vrouw verscheen, met blauwe ogen en een lange neus, en een blauw witte zakdoek om het hoofd, die me in slecht Castiliaans vroeg of ik Murguía heette, of ik uit Barcelona kwam en of ik naar het huis van mijn oma ging.

Ik zei ja, en ze zei:

‘Goed dan, we nemen meteen een rijtuig.’

‘Ik heb een hutkoffer,’ merkte ik op.

‘Ja ja, ik zeg het wel tegen de kruier.’

We verlieten het station door de regen en stapten in een grote gele postkoets, getrokken door drie enorme en sterke paarden, al bijna helemaal bezet door boeren met alpino’s en vrouwen met hoofddoeken en hun bagage be-

staande uit manden, zakken, bloempotten, planten, enzovoorts, enzovoorts. De postkoets scheen te bewijzen dat lichamen doordringbaar zijn want alles paste erin. Ze zetten mijn hutkoffer op het imperiaal, onder een zeil, de koetsier klom op de bok en... op weg.

De paarden begonnen te lopen. Het regende pijpestelen; door de beslagen ruiten zag men de sombere groene massa van de bergen en af en toe werd het helemaal donker als we een nauwe straat instaken. Dan sprong de kruier van de bok, klom via een laddertje op het imperiaal, bracht pakken naar beneden, rekende af en vervolgens gingen we weer verder.

De reizigers spraken in het Baskisch met elkaar; ik begreep hen niet; de vrouwen en de mannen discussieerden en schaterden; de mannen spraken smalend en schalks. De vrouw die me had afgehaald was een van de grootste kletskousen. Ik nam haar op en ik vond dat ze eruitzag als een ooievaar of als een kraanvogel, zo'n vogel met een lange snavel die verwonderd uit zijn ogen kijkt.

Ik voelde me niet lekker; in de bochten, die bijna altijd heel snel genomen werden, voelde ik, flauw van de honger, de misselijkheid opkomen. Zo bracht ik twee uur door en ten slotte hield de postkoets halt voor een krot met een kroeg. Een oud vrouwtje met een zwarte hoofddoek, toegerust met een grote paraplu, liep op het portier van het rijtuig af.

'Hier heb je de jongen,' zei de dikke vrouw die eruitzag als een vogel en ze wees op mij.

'Moet ik hier uitstappen?' vroeg ik haar.

'Ja.'

Botsend tegen de knieën van de reizigers verliet ik het rijtuig en stapte op de weg.

'Kom op,' zei het oudje met de paraplu.

'Ik heb een hutkoffer.'

'Die halen ze wel naar beneden.'

Beschut door de paraplu van het oudje liep ik een meter of tweehonderd naast haar langs de weg; we deden een tuinhek open en gingen een huis binnen.

Ik was aangekomen op het eindpunt van mijn reis. Mijn oma en mijn tante vroegen me hoe het met me ging. Ik had de kracht niet om te antwoorden.

‘Die stakker sterft van de honger,’ zei mijn oma.

Ze brachten me naar de keuken, lieten me schone kleren aantrekken en gaven me te eten. Toen ik was opgeknapt vertelde ik onbevangen over mijn leven, en zij lachten en haalden me aan.

‘En waar is mijn moeder?’ vroeg ik.

‘Dat weten we niet, jongen. We denken dat ze naar de Filippijnen is gegaan om bij je vader te zijn. Ze komt wel weer terug.’

Ik kwam tot rust. Ik leek een zwerfkat die een warm hoekje had gevonden naast het haardvuur.